

Inka Pohja

EETTINEN JA ESTEETTINEN ARVO NARRATIIVISESSA TAITEESSA

Robusti autonomismi ja maltillinen robusti autonomismi

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Marraskuu 2024

TIIVISTELMÄ

Inka Pohja: Eettinen ja esteettinen arvo narratiivisessa taiteessa – Robusti autonomismi ja maltillinen robusti autonomismi

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Filosofian tutkinto-ohjelma

Marraskuu 2024

Tutkielmassa tutkitaan, miten eettinen arvo ilmenee narratiivisessa taiteessa, ja ovatko eettinen ja esteettinen arvo vuorovaikutuksessa keskenään. Käsitellen työssäni pääasiassa fiktiivistä narratiivista taidetta. Vallalla olleet moralismin ja autonomismin muodot ovat olleet yksinkertaistavia, sillä näkemykset eivät ole ottaneet huomioon eettisen arvon moniulotteisuutta: eettinen arvo voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen arvoon. Moralismin mukaan eettinen ja esteettinen arvo ovat vuorovaikutuksessa, kun taas autonomismin mukaan ne eivät ole.

Sisäinen eettinen arvo viittaa teoksen sisäisiin ominaisuuksiin: teoksessa ilmenevä näkökulma ja asenne määräävät havainnoijalle tietynlaisen asenteen teosta kohtaan. Ulkoinen eettinen arvo voidaan jakaa kolmeen piirteeseen: teoksen luomisprosessi, teoksen tekijän ja hänen aikomustensa (epä)eettisyys ja teoksen vaikutus yleisöön. Ulkoisen eettisen arvon huomioiminen on peruste sille, miksi kannatan robustia autonomismia. Se poikkeaa muista näkemyksistä erottamalla eettisen arvon sisäiseen ja ulkoiseen eettiseen arvoon; maltillisessa autonomismissa ja moralismissa huomioidaan vain taiteen sisäinen eettinen arvo, kun taas radikaalissa autonomismissa ei huomioida eettisyyttä ollenkaan.

Vastaukseni tutkimuskysymyksiin koostuu kahdesta eri näkemyksestä. Ensinnäkin puolustan robustin autonomismin käsitystä fiktiivisten taideteosten ulkoisesta eettisestä arvioinnista. Toiseksi hyödynnän maltillisen robustin autonomismin ajatusta totuudenkaltaisuuden kriteeristä, jonka mukaan fiktiivisten teosten todellisten tapahtumien ja todellisten hahmojen esittäminen tulisi olla totuudenmukaista, jotta saavutetaan totuudenkaltaisuus. Keskityn tutkielmassani jälkimmäiseen kohtaan, ja väitän että ilman todellisten henkilöiden lupaa, epäeettinen kuvaaminen heistä ja heidän oikean henkilöllisyytensä käyttäminen on epäeettistä. Sovellan kyseistä kriteeriä ei-fiktiiviseen taiteeseen, jolloin ei-fiktiivisen taiteen tulisi noudattaa totuudenmukaisuutta myös. Jos fiktiivinen tai ei-fiktiivinen taide laiminlyövät totuudenkaltaisuuden kriteerin, niin teos on sisäisesti eettisesti viallinen. Hyödynnän tutkielmassani molempia näkemyksiä osoittaakseni, että narratiivisia taideteoksia voidaan arvioida eettisellä tasolla sekä ulkoisesti että sisäisesti, eikä vain jommallakummalla tavalla. Lisäksi väitän (maltillisen) robustin autonomismin mukaisesti, että eettinen ja esteettinen arvo eivät ole vuorovaikutuksessa keskenään.

Avainsanat: robusti autonomismi, maltillinen robusti autonomismi, esteettinen arvo, eettinen arvo, sisäinen eettinen arvo, ulkoinen eettinen arvo, arvovuorovaikutus, taiteen eettinen kritiikki

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

TEKOÄLYN KÄYTTÖ OPINNÄYTTEESSÄ

Opinnäytteessäni on käytetty tekoälysovelluksia:

- Ei
 Kyllä

Ilmoitukseni mukaan olen käyttänyt opinnäytteessäni tutkielmaprosessin aikana seuraavia tekoälysovelluksia:

Tekoälysovellusten nimet ja versiot: [Listaa tähän kaikki tekoälysovellukset ja niiden versiot, joita olet käyttänyt tutkielmaprosessin aikana.]

Käyttötarkoitus: [Kuvaa tähän yksityiskohtaisesti, mihin tarkoitukseen ja miten tekoälyä on sovellettu opinnäytteeseen tutkielmaprosessin aikana.]

Osiot, joissa tekoälyä on käytetty: [Luettele tähän kaikki opinnäytteen vaiheet ja osiot, joissa tekoälyä on tutkielmaprosessin aikana käytetty.]

Olen tietoinen siitä, että olen täysin vastuussa koko opinnäytteeni sisällöstä, mukaan lukien osat, joissa on hyödynnetty tekoälyä, ja hyväksyn vastuun mahdollisista eettisten ohjeiden rikkomuksista.

Sisällysluettelo

Johdanto	5
1. Eettinen ja esteettinen arvo	6
2. Moralismien ja autonomismien sisältämä puute	9
3. Maltillinen robusti autonomismi.....	11
4. Robusti autonomismi	12
4.1. Asennekuvitelmat	13
4.2. Tekijän merkitys	15
4.3. Fiktiivisten taideteosten eettinen ja esteettinen arvo	16
5. Sisäiset eettiset viat fiktiossa	17
6. Robustin autonomismien ja maltillisen robustin autonomismien kritiikkiä.....	19
7. Yhteenveto	22
Lähdeluettelo.....	25

Johdanto

Taiteen arvoihin liittyvän keskustelun nähdään olevan osa taiteen etiikkaa ja estetiikkaa. Taiteen etiikka on filosofian osa-alue, joka tutkii taiteeseen liittyviä eettisiä kysymyksiä (Laiho 2014). Estetiikka on esteettisiä ilmiöitä, kuten taidetta ja kauneutta, tutkiva filosofian osa-alue, joka jakaantuu taidefilosofiaan ja ympäristöestetiikkaan (Puolakka 2018).

Tutkielmani tutkimuskysymyksinä ovat, miten taidetta voidaan eettisesti arvioida, ja vaikuttaako taiteen eettinen/moraalinen arvo¹ sen esteettiseen arvoon. Painotan tutkielmassani eettisen arvon merkitystä taideteoksissa. Hyödynnän vastauksessani pääasiassa Adriana Clavel-Vázquezin näkemystä, robustia autonomismia. Robustin autonomismin lisäksi sovellan vastauksessani Francisca Pérez-Carreñon maltillista muotoa robustista autonomismista. Näiden näkemysten mukaan teoksen eettinen arvo ei vaikuta sen esteettiseen arvoon.

Molemmat autonomistiset näkemykset keskittyvät fiktiiviseen narratiiviseen taiteeseen. Niiden erona on se, että Pérez-Carreñon mukaan taidetta voidaan arvioida eettisesti sisäisesti², kun fiktiivisessä taiteessa esiintyy todellisia tapahtumia ja hahmoja. Puolustan hänen ajatustansa tästä. Clavel-Vázquezin mukaan puolestaan fiktiivisellä taiteella voi olla vain ulkoista eettistä arvoa, joka koostuu teoksen tekoprosessista, teoksen tekijän eettisyydestä ja teoksen vaikutuksesta yleisönsä. Clavel-Vázquez tuo esiin artikkelissaan “The Diversity of Intrinsic Ethical Flaws in Fiction” (2020), että on olemassa todellisia eettisiä vikoja³: ne koskevat teoksia, jotka esittävät epäeettisiä näkökulmia ja väitteitä todellisesta maailmasta. Väitän, että Pérez-Carreñon näkemyksessä esiintyvän totuudenkaltaisuuden kriteerin (todelliset tapahtumat ja hahmot tulisi kuvata mahdollisimman totuudenmukaisesti) laiminlyönti on todellinen eettinen vika.

Vastaukseni tutkimuskysymyksiin on, että eettinen arvo ei vaikuta esteettiseen arvoon, ja fiktiivisellä taiteella on pääasiassa ulkoista eettistä arvoa. Poikkeuksena ovat tapaukset, joissa todellisia henkilöitä kuvataan hahmoina epäeettisesti heidän omalla identiteetillensä ilman heidän lupaansa. Tällaiset tapaukset ovat sisäisesti eettisesti arvioitavissa. Lisäksi ei-fiktiivisen taiteen, kuten dokumenttien,

¹ Moraalista ja eettistä arvoa käytetään arvoihin liittyvässä filosofisessa keskustelussa usein keskenään vaihtokelpoisesti. Keskustelussa käytetään usein nimitystä *moraalinen arvo*, mutta tässä tutkielmassa käytän pääasiassa termiä *eettinen arvo* ja puhun eettisyydestä/epäeettisyydestä, koska moraalittomuudesta puhuminen voi olla harhaanjohtavaa. Suomennan siis sanan *moral value* eettiseksi arvoksi.

² Sisäinen eettinen arvo viittaa teoksen sisäisiin piirteisiin eli teoksen näkökulmaan ja asenteisiin ja teoksen määräämiin asenteisiin yleisössä (Clavel-Vázquez 2020, 144; Stear 2023, 2).

³ Robustin autonomismin pohjalta tulkittuna hän ei enää ajattele todellisten eettisten vikojen olevan vikoja.

kuuluisi noudattaa totuudenmukaisuutta: jos ne eivät noudata totuudenmukaisuutta niin teos on sisäisesti eettisesti viallinen.

Työssä tarkastellaan näkemyksiä ja arvoja narratiivisen eli kertomuksellisen taiteen kautta, sillä niitä on tarkasteltu eniten juuri siitä käsin (McGrecor 2013, 2), ja narratiiveissa voi olla eksplisiittistä eettistä sisältöä (Harold 2006, 259), sillä ne voivat ilmaista ja määrätä yleisössä asenteita narratiiveissa representoituja tapahtumia ja hahmoja kohtaan. Narratiiviseen taiteeseen kuuluvat muun muassa kirjallisuus, elokuvat ja TV-sarjat: mikä tahansa taide, joka ilmaisee narratiivin.

Tutkielmani ensimmäisessä luvussa selitän eettisen ja esteettisen arvon käsitteet. Toisessa luvussa esittelen taiteen eettisen kritiikin ja siihen liittyvät väitteet, joiden avulla tuon esiin moralistisia ja autonomistisia näkemyksiä. Kolmannessa luvussa esittelen Francisca Pérez-Carreñon robustin autonomismien muodon, jota kutsutaan maltilliseksi robustiksi autonomismiksi. Neljännessä luvussa tarkastelen Adriana Clavel-Vázquezin robustia autonomismia. Viidennessä luvussa tuon esiin sisäisiä eettisiä vikoja fiktiossa. Kuudennessa luvussa tuon esiin molempien näkemysten kritiikkiä ja vastaan siihen. Viimeinen luku toimii työni yhteenvetona.

1. Eettinen ja esteettinen arvo

Termille *esteettinen arvo*⁴ voidaan antaa kaksi erilaista määritelmää (Hanson 2013). Esteettisen arvon standardimääritelmän mukaan kyseiseen arvoon liittyy jonkin asian ilmenemisen tapa (engl. *appearance*) ja muoto (engl. *form*): “miltä jokin näyttää, kuulostaa tai miten se on järjestetty” (Hanson 2013, 505, suom. IP⁵). Toisen määritelmän mukaan esteettinen arvo nähdään kauneutena ja rumuutena (*ibid.*). Schellekens (2009, 166) toteaa tämän olevan vanhentunut määritelmä, ja nykyinen käsitys on kattavampi, sillä kauneuden ja rumuuden lisäksi on muitakin [esteettisiä] ominaisuuksia, kuten tyyneys, terävyys ja innostuneisuus. Esteettinen arvo kauneutena tai rumuutena -määritelmä on pinnallinen, kun taas standardimääritelmä huomioi yleisesti, millainen jonkin asian ilmenemisen tapa on: se antaa tilaa kuvailla ja arvioida teoksia moniulotteisesti, mikä on tarpeellista taiteen kritiikissä.

Objektien tai taideteosten voidaan nähdä liittyvän nautintoon erilaisin tavoin. Hedonismin mukaan esteettinen arvo syntyy nautinnollisuudesta: objektit ovat esteettisesti arvokkaita, kun ne tuottavat

⁴ Annan tässä joitakin tapoja luonnehtia esteettistä arvoa ymmärryksen vuoksi, tarkoituksena ei ole sitoutua yhteen käsitykseen kyseisestä arvosta. Tutkielma keskittyy eniten eettiseen arvoon.

⁵ IP viittaa omiin suomennoksiini.

nautintoa. Ei-affektivismin mukaan nautinto on kontingentisti yhteydessä esteettiseen arvoon, sillä nautinnon aiheuttajat [jokin teos] saattavat tuottaa nautintoa. Kolmantena vaihtoehtona Gorodeisky (2019) tuo esiin arvo-ansiokkuus-nautinto-puolestapuhujan (engl. *the Value-Meriting-Pleasure [VMP] advocate*), jonka mukaan nautinto liittyy esteettiseen arvoon ei-hedonisesti ja ei-kontingentisti. VMP:ssä ei ole välttämätöntä kokea nautintoa objektin esteettisen arvokkuuden takia, vaan objekti, joka ansaitsee nautinnollisen reaktion, on esteettisesti arvokas. (*ibid.*, 2–3.) Objekti siis *ansaitsee* nautinnollisen reaktion, mutta se ei välttämättä *aiheuta* nautintoa.

Eettinen arvo liittyy taas eettisyyteen eli siihen, onko teos eettinen, epäeettinen tai kenties eettisesti neutraali. Adriana Clavel-Vázquez (2020) ja Nils-Hennes Stear (2023) tuovat ilmi kaksi erilaista eettistä arvoa – sisäisen ja ulkoisen eettisen arvon. Sisäinen eettinen arvo perustuu sekä taideteoksen ilmaisemaan näkökulmaan ja asenteeseen että yleisön asenteeseen teosta kohtaan, jonka teos on itse aiheuttanut (Clavel-Vázquez 2020, 144; Stear 2023, 2). Esimerkiksi sarjassa *You*, stalkkeri ja sarjamurhaaja Joe Goldberg kuvataan sekä sympaattisella että epämiellyttävällä tavalla. Goldberg on tunnettu murhaamisesta, mutta hän vetoaa aina murhaamisen syihin, mikä voi synnyttää katsojassa sympaattisemmän kuvan sarjamurhaajasta. Tämän voidaan nähdä vaikuttavaan sisäiseen eettiseen arvoon negatiivisesti.

Sisäinen eettinen arvo on olennainen interaktionismissa eli näkemyksessä, jonka mukaan eettinen ja esteettinen arvo ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Eettiset viat/ansiot ovat esteettisiä vikoja/ansioita siinä suhteessa, kun ne syntyvät taideteosten ilmaisemista ja aiheuttamista asenteista ihmisissä teosta kohtaan. Esimerkiksi epäeettiset asenteet tekevät teoksesta esteettisesti epäonnistuneen. (Clavel-Vázquez 2022, 3–4.)

Ehdotan sisäisen eettisen arvon voivan koskea myös teoksen luomisen ajankohtaa. Ted Nannicelli ja Andrea Bubenik (2024) ehdottavat Bernard Williamsin (1985/2011) etäisyyden relativismi -idean⁶ pohjalta, että menneisyyden taide ei välttämättä ollut historiallisessa kontekstissa kovin epäeettistä tai yhtä epäeettistä kuin mitä nykyajan kontekstissa. Dean ja Anderson (1998, 166) antavat esimerkin Mark Twainin romaanista nimeltä *Huckleberry Finn* (1884), jota jotkut paheksuvat ja toiset eivät niinkään. *Huckleberry Finn* -romaanissa esiintyy rasismia ja n-sanan käyttöä. Vuonna 2011 Alan Grippen poisti Twainin kirjoista n-sanat ja korvasi ne sanalla *orja*. Tällainen kielenkäyttö ei kuitenkaan ollut 1800-luvun Missourille ominaista. (Kuosmanen 2016.) Nannicelli ja Bubenik (2024, 313) toteavatkin, että taideteoksen eettisyys saattaa riippua teoksen vastaanoton kontekstista eli siitä

⁶ Williamsin mukaan oikealla ja väärällä ei ole loogista relatiivisuutta eli suhteellisuutta tietyssä yhteiskunnassa (Nannicelli ja Bubenik 2024, 300).

millaiset moraaliset normit olivat teoksen aikana läsnä. Lisäksi ihmisten tulisi vältellä taideteosten esteettistä arviointia, jos he eivät tiedä teoksen kulttuurisesta kontekstista tarpeeksi ymmärtääkseen teoksen esteettisiä piirteitä (*ibid.*, 315). Täten teoksessa koettu sisäinen epäeettisyys voi ollakin epäeettistä, koska taideteoksen historiallinen konteksti oli erilainen kuin mitä nykyaika on.

Ulkoisen eettisen arvon kohdalla teoksen eettinen arvo johtuu sen ulkopuolisista tekijöistä. Mary Devereaux'n (2004) mukaan näissä tapauksissa arvostelma redusoituu johonkin muuhun kuin itse teokseen. (Clavel-Vázquez 2020, 144.) Ulkoinen arvo voi näkyä kolmella eri tavalla: Ensinnäkin prosessi, jolla teos on luotu, voi olla epäeettinen. Toiseksi teos voi olla tuotettu negatiivisista tunteista, halusta aiheuttaa mielipahaa tai ylläpitää stereotypioita. Viimeiseksi teoksen hyvyys tai pahuus riippuu teoksen vaikutuksesta yleisöön. (Harold 2006, 260⁷; Clavel-Vázquez 2020, 144.) Clavel-Vázquez (*ibid.*) muotoilee toisen arvon hieman eri tavalla: teoksen eettinen viallisuus voi johtua tekijän ja hänen aikomustensa epäeettisyydestä. Myös Stearin (2023, 2) mukaan ulkoinen arvo viittaa teoksen aiheuttamiin hyviin ja huonoihin vaikutuksiin.

On olemassa myös teoksia, joista eettinen arvo ei tule selvästi esille. James Harold (2006) antaa esimerkin Vladimir Nabokovin kirjasta *Lolita* (1955), jonka päähahmo Humbert on pedofiili. Siitä riippumatta kirjassa ei osoiteta mitään reaktiota tätä asiaa kohtaan. Haroldin mukaan tällainen kannanoton poissaolo⁸ voi olla itsessään kunnioitettavaa, koska silloin ihmisellä on varaa reflektoida teosta (*ibid.*, 267) moraaliseen näkökulmasta ja tulla itse loppupäätökseen, mitä mieltä hän on teoksen moraaliseen sisällönsä. Henkilön täytyy tutkia teoksen yksityiskohtia tarkasti, jotta voi tietää, onko teos moraalisesti hyvä vai paha (*ibid.*, 267). Yksityiskohdista voidaan saada selville, yritetäänkö teoksessa esimerkiksi ylläpitää stereotypioita vai pelkästään esittää stereotypioita ja rikkoa tai kyseenalaistaa niitä tuomalla niitä esiin.

Olen pitkälti samaa mieltä Haroldin kanssa kannanoton puutteen vaikutuksesta reflektointiin. Kannanoton puute voi kehittää kriittistä ajattelua. Haroldin näkemys kannanoton puutteen kunnioitettavuudesta kuitenkin pätee pääosin aikuisiin tai nuoriin, joilla on lapsia psykologisesti pidemmälle kehittynyt moraalitaju ja ajattelukyky. Lasten ohjelmien kohdalla usein näytetäänkin ratkaisu konflikteihin tai epäeettisiin asioihin, eikä lapsilta vaadita omaa kriittistä ajattelua, koska he eivät vielä välttämättä kykene siihen. Esimerkiksi lasten animaatio sarjassa ”Hirveä Henri” (engl.

⁷ Harold kutsuu näitä arvoja moraalisiin arvostelmiin koskeviksi piirteiksi, kun taas Clavel- Vázquez tarkoittaa ne ulkoisiksi eettisiksi arvoiksi.

⁸ Amy Mullin (2002) erottelee kolme erilaista näkemystä moraalittomuutta kohtaan narratiivissa: kriittinen, sympaattinen ja kantaa ottamaton, joista jälkimmäinen on Haroldin (2006) mielestä paras moraaliseen pohtimiseen.

Horrid Henry) Henri tekee epäeettisiä tekoja, joista hän joutuu vastuuseen. Sarjassa osoitetaan hyväksyntää ja paheksuntaa: Henrin hyvätapaisesta pikkuveljestänsä Pekasta pidetään, kun taas häntä paheksutaan.

2. Moralismien ja autonomismien sisältämä puute

Taiteen eettisessä kritiikissä eettiset näkökohdat otetaan huomioon. Taiteen eettinen kritiikki sisältää kaksi erilaista väitettä. Ensimmäinen väite on hyväksyttävyyväite (engl. *amenability claim*), jonka mukaan taideteokset ovat alttiita eettiselle arvioinnille. Hyväksyttävyyväite viittaa sisäiseen eettiseen arviointiin eli teoksilla nähdään olevan sisäisiä piirteitä⁹, joiden avulla voidaan arvioida teosten sisäistä eettistä arvoa. Toinen väite on arvovuorovaikutusväite (engl. *value interaction claim*), jonka mukaan teoksen eettinen arvo vaikuttaa sen esteettiseen arvoon. (Clavel-Vázquez 2018, 1–2.)

Noël Carroll erotteli artikkelissaan ”Moderate Moralism” (1996) sekä radikaalin ja maltillisen autonomismien että maltillisen moralismien. *Radikaalin autonomismien* mukaan taiteesta ei voida puhua eettisessä mielessä, eikä sillä ole minkäänlaista eettistä arvoa (*ibid.*, 224). *Maltillisen autonomismien* mukaan taideteosten esteettinen ja eettinen arvo eivät ole vuorovaikutuksessa keskenään. Jotkut taideteokset voidaan arvioida sekä eettisin että esteettisin perustein, mutta eettinen ja esteettinen arviointi ovat keskenään risteämättömiä. Taideteos ei voi olla esteettisesti parempi eettisten ansioidensa takia, eikä huonompi eettisten vikojensa takia. (Carroll 1996, 231–232.) Toisin sanoen radikaali autonomismi hylkää molemmat väitteet, kun taas maltillinen autonomismi hyväksyy hyväksyttävyyväitteen ja hylkää arvovuorovaikutusväitteen.

Radikaalilla autonomismilla ei ole ollut juurikaan kannattajia; keskustelun keskiössä ovat pysyneet maltillisemmat versiot ja immoralismi. *Maltillinen moralismi* ja *immoralismi* ovat osa interaktionismia, jonka mukaan esteettinen ja eettinen arvo ovat vuorovaikutuksessa (Stear 2023, 1). Maltillinen moralismi ja immoralismi hyväksyvät molemmat väitteet. Ero niiden välillä on se, että maltillisessa moralismissa eettinen vika voi olla esteettinen vika; immoralismissa eettinen vika voi olla esteettinen ansio. Maltillinen moralisti Carrollin (1996) mukaan joidenkin taideteosten, erityisesti narratiivien, kohdalla eettinen arviointi on mahdollista, ja eettinen arvo voi vaikuttaa esteettiseen arvoon. Näin ollen eettiset viat ovat ajoittain esteettisiä vikoja ja eettiset ansiot ovat ajoittain esteettisiä ansioita (*ibid.*, 1998, 419).

⁹ Teoksen näkökulma ja asenteet ja teoksen määräämät/aiheuttamat asenteet yleisössä.

Robusti autonomismi hylkää arvovuorovaikutusväitteen ja osittain hyväksyy hyväksyttävyyssväitteen. Sen mukaan joitakin teoksia voidaan arvioida eettisesti, mutta sisäisen eettisen arvon sijasta fiktiivisiä ja mahdollisesti ei-fiktiivisiä taideteoksia voidaan arvioida ulkoisen eettisen arvon perusteella. Maltillinen robusti autonomismi osittain hylkää hyväksyttävyyssväitteen ja hylkää arvovuorovaikutusväitteen. Teoksen todelliset tapahtumat ja hahmot ovat sisäisesti eettisesti arvioitavissa totuudenkaltaisuuden kriteerin takia, mutta muutoin taideteoksilla ei ole eettistä arvoa.

Palaan esimerkkiini sarjasta *You* osoittaakseni näkemysten erot. Sarjassa Goldbergin nähdään vetoavan syihin, miksi hän joutuu murhaamaan ihmisiä, mikä voi synnyttää katsojassa sympaattisemman kuvan hänestä. Maltillinen moralisti voisi ajatella, että sarjan synnyttämä sympaattinen kuva sarjamurhaajasta ja stalkkerista on eettinen vika, joka vaikuttaa teoksen esteettiseen arvoon negatiivisesti. Maltillinen autonomisti taas ajattelisi, ettei epäeettisyys vaikuta sarjan esteettiseen arvoon. Robusti autonomisti samaistuisi autonomistiin ja lisäksi saattaisi todeta epäeettisen näkökulman sisältöimmoraalisuudeksi (engl. *content-immoral*) eli teoksen määräämä asenne on epäeettinen, mutta itse teos ei ole epäeettinen. Robusti autonomisti voisi myös immoralistin tavoin kokea myönteisemmän kuvan (eettisen vian) vaikuttavan teoksen esteettiseen arvoon positiivisesti. Maltillinen robusti autonomisti toteaisi, ettei teoksella ole eettistä arvoa, koska kyseessä ei ole todellinen hahmo tai todelliset tapahtumat.

Vallalla ollut moralismi-autonomismi-erottelu on todettu yksinkertaistavaksi (Laiho 2014), minkä takia keskityn työssäni Clavel-Vázquezin yksityiskohtaisempaan näkemykseen. Moralismissa tai autonomismissa ei huomioida erottelua sisäiseen ja ulkoiseen eettiseen arvoon, minkä takia Clavel-Vázquezin eettisen arvon luonteen laajemmin huomioiva robusti autonomismi on varteenotettava vaihtoehto moralismille ja muulle autonomismille. Hänen kantansa ei kuitenkaan huomioi sisäisen eettisen arvon vaikutusta teoksissa, joten otan käsittelyyn mukaan maltillisen robustin autonomismin, joka taas tekee niin. Tällä tavoin saadaan totuudenmukaisempi kuva eettisen arvon laajuudesta. Toisin sanoen puolustan sekä sisäistä että ulkoista eettistä arvoa narratiivisessa taiteessa.

Clavel-Vázquez (2018, 7) pitää tärkeänä sitä, että autonomisti tyydyttäisi ja tiedostaisi immoralismin (teoksen eettiset viat voivat välillä vaikuttaa esteettisiin arvostelmiin positiivisesti) ja sen, että eettiset viat vaikuttavat välillä teosten arvostukseen negatiivisesti¹⁰. Clavel-Vázquezin oma autonomismi tyydyttää molemmat kohdat. Lisäksi hänen näkemyksensä selittää eettisen arvon vivahteita ja korostaa tekijää teoksen näkökulman ja asenteen sijaan. Ennen robustin autonomismin käsittelyä

¹⁰ Jälkimmäinen kohta ei tarkoita sitä, että eettinen ja esteettinen arvo risteäisivät, vaan itse teoksen arvostaminen voi jäädä taka-alalle teoksen epäeettisyyden takia, vaikka ihminen kokisikin teoksen olevan esteettisesti arvokas.

esittelen robustin autonomismien maltillisen version tarkemmin, sillä näkemykset täydentävät toisiaan ja näin ollen vastaavat tutkimuskysymyksiin.

3. Maltillinen robusti autonomismi

Francisca Pérez-Carreñon (2006) näkemys on maltillinen versio robustista autonomismista. Pérez-Carreñon mukaan ”...taide taiteena (engl./lat. *art qua*¹¹ *art*) on autonomista sen fiktiivisen luonteensa takia: representaatiot representaatioina eivät ole sitoutuneita totuuteen” (Clavel-Vázquez 2018, 8, suom. IP). Pérez-Carreñon mukaan fiktiivisten taideteosten representaatioiden kriteeri onkin totuuden sijasta totuudenkaltaisuus (engl. *verisimilitude*). Fiktiivisten taideteosten ei tarvitse olla eettisesti asiallisia eli teokset voivat olla ominaisuuksiltaan epäeettisiä niiden fiktiivisen luonteensa takia. Pérez-Carreñon mukaan taideteoksilla taideteoksina ei ole [yleensä ottaen] eettistä arvoa eli näkemys osittain hylkää hyväksyttävyyväitteen. Arvovuorovaikutusväitteen kohdalla Pérez-Carreño taas väittää representaation esteettisen arvon tulevan määriteltyksi teoksen fiktiivisen eettisen näkökulman ja esteettisten ominaisuuksien välisestä johdonmukaisuudesta (Clavel-Vázquez 2018, 8–9.)

Poikkeuksellisesti teokset, jotka representoivat todellisia tapahtumia ja hahmoja ovat alttiita [sisäiselle] eettiselle arvioinnille. Tällaisten teosten tavoite on olla totuudenmukaisia ja eettisiä. Pérez-Carreñon (2006) mukaan todellisten tapahtumien ja hahmojen representoimisen kohdalla totuudenkaltaisuus voidaan saavuttaa pelkästään olemalla totuudenmukainen, koska totuudenmukaisuus on yksi niiden päämääristä. Pérez-Carreño (2006) mukaan vastaanoton epäonnistuminen¹² johtuu sisäisen johdonmukaisuuden puutteesta, joka on esteettinen vika – teos ei ole sisäisesti johdonmukainen päämäärässään olla totuudenkaltainen eli teos sisältää epäeettisen näkökulman, joka on taas eettinen vika. (Clavel-Vázquez 2018, 9.)

Pérez-Carreñon versio robustista autonomismista on varteenotettava kanta. Hän ottaa huomioon todellisia tapahtumia ja hahmoja sisältävien teosten alttiuden (sisäiselle) eettiselle arvioinnille. Pérez-Carreñon maltillisessa robustissa autonomismissa yhdyin siihen, että sisäinen johdonmukaisuus on tärkeää totuuteen tai totuudenkaltaisuuteen tähtäävän taiteen kohdalla ja kun on kyse todellisen

¹¹ *Qua* on sana, jota esiintyy paljon taideteosten arvoihin liittyvässä keskustelussa. *Qua* vastaa englannin kielessä sanaa *as* ja suomen kielessä *essiivin -na/-nä-päätettä*, kuten *fiktioina* ja *eettisenä arvona*.

¹² Teos on epäonnistunut tavoitteissansa.

henkilön epäeettisestä representoimisesta, eikä hän ole antanut lupaa epäeettiseen representoimiseen tai oikean identiteettinsä käyttämiseen. Annan tästä esimerkin viidennessä ja kuudennessa luvussa.

4. Robusti autonomismi

Adriana Clavel-Vázquez ehdotti omaa näkemystensä nimeltä robusti autonomismi artikkelissaan ”Rethinking autonomism: Beauty in a world of moral anarchy” (2018). Vuoden 2022 artikkelissa ”On the Ethics of Imagination and Ethical-Aesthetic Value Interaction in Fiction” hän laajentaa näkemystensä. Käsittelen tässä luvussa molempia artikkeleita.

Robusti autonomismi väittää, että jotkut taideteokset ovat alttiita ulkoiseen eettiseen arviointiin eli kanta osittain hyväksyy hyväksyttävyyväitteen. Arvovuorovaikutusväitteen robusti autonomismi hylkää kokonaan – näkemyksessä kuitenkin huomioidaan, että eettinen arvo voi vaikuttaa ihmisten asenteeseen teosta kohtaan. Robustissa autonomismissa huomataan se, että välillä teokset määräävät yleisölle epäeettisiä asenteita, jotka ovat sisältöimmoraalisia (engl. *content-immoral*) eli teoksessa representoidaan fiktiivisesti moraalisesti epäsoivia näkökulmia. Sisältöimmoraalisen asenteen määrääminen vaatii muodollisia piirteitä, kuten ilmaisullisen voiman, voimakkuuden, hahmon kehityksen ja narratiivisen rakenteen. Clavel-Vázquezin mukaan sisältöimmoraalisuudella ei ole eettistä arvoa¹³, vaikka ihmiset voivatkin puhua sisältöimmoraalisista teoksista eettiseen sävyyn. (Clavel-Vázquez 2018, 7–8.)

Robustin autonomismin mukaan sisältöimmoraalisten teosten epäeettinen sisältö voi vaikuttaa esteettiseen arvoon myönteisesti. Clavel-Vázquez osoittaa robustin autonomismin ylivoimaisuuden verrattuna maltilliseen autonomismiin: maltillinen autonomismi ei huomioi immoralismia tai sitä, että eettiset viat voivat vaikuttaa teoksen arvostukseen negatiivisesti toisin kuin robusti autonomismi. (Clavel-Vázquez 2018, 8.) Sisältöimmoraalisuus on yksi robustin autonomismin parhaimpia puolia – sisältöimmoraalisuus selittää sen, kuinka todella monissa taideteoksissa vain käsitellään epäeettisiä asioita, eikä teos yritä saada ihmistä käyttäytymään epäeettisesti tai muutoin pyri vaikuttamaan ihmiseen negatiivisella tavalla. Ennemminkin monet teokset pistävät ihmiset pohtimaan eettisesti relevantteja kysymyksiä ja aiheita: kyse ei ole epäeettisten asioiden mainostamisesta tai tukemisesta.

¹³ Vrt. Moralismien mukaan sisältöimmoraalisuudella on eettistä arvoa, koska sisäinen eettinen arvo koskee juuri sisältöimmoraalisuutta.

Clavel-Vázquez (2022, 2) tuo esiin kaksi autonomismille asetettua pääongelmaa. Autonomismia on kritisoitu siitä, että eettisen ja esteettisen arvon erottaminen toisistaan sivuuttaa sen, että monet representationaaliset taideteokset pyrkivät vaikuttamaan yleisön eettisyyteen. Arvojen erottaminen vaikuttaa autonomismin kriitikoiden mukaan kriittisiin käytäntöihin (engl. *critical practices*) virheellisesti, koska teosten eettinen arviointi kuuluu usein kriittisiin käytäntöihin. (*ibid.*)

Clavel-Vázquez (2022, 2) tuo esiin tärkeän erottelun sisäisestä ja ulkoisesta eettisestä arvosta, joiden avulla autonomismia voidaan puolustaa kriitikkoja vastaan. Robusti autonomismi keskittyy fiktiivisiin taideteoksiin ja väittää että niillä on pelkästään ulkoinen eettinen arvo (*ibid.*). Interaktionismi on taas sisäiseen eettiseen arvoon nojaava näkemys, minkä mukaan itse teos aiheuttaa tietynlaisia asenteita ihmisissä omilla asenteillaan ja näkökulmillaan (*ibid.*, 3–4). Clavel-Vázquez (2022, 2–3) on kriittinen interaktionismista ja väittää, että interaktionismin pitäisi osoittaa tarkemmin, kuinka ihmisten asenteiden eettinen arvo on vuorovaikutuksessa teosten esteettisen arvon kanssa.

4.1. Asennekuvitelmat

Clavel-Vázquezin (2022, 7) autonomismissa fiktiiviset taideteokset aiheuttavat asennekuvitelmiä (engl. *attitude-imaginings*). Asennekuvitelmat ovat kuvitelmiin liittyviä kognitiivisia asenteita, joiden avulla ihminen asennoituu fiktiiviseen taiteeseen niin kuin se olisi totta tai vakuuttavaa. Fiktiiviset teokset määräävät asennekuvitelman teoksia kohtaan, mutta on mahdollista, että itse artistit ja yleisö omaksuvat erilaiset kognitiiviset asenteet samasta teoksesta. (*ibid.*) Asennekuvitelma eroaa rakenteellisesta kuvitelmasta (engl. *constructive imagination*) siten, että asennekuvitelmassa pelkästään kuvitellaan jokin asia tekemättä kuvitelman vuoksi mitään. Rakenteellisessa kuvitelmassa taas kuvitelma johtaa aktiiviseen toimintaan. Clavel-Vázquez antaa esimerkin kovan äänen kuulemisesta, joka johtaisi rakenteellisen kuvitelman mukaisesti äänen tutkimiseen, kun taas asennekuvitelman tapauksessa ei (*ibid.*, 8). Asennekuvitelman tapauksessa ollaan siis tietoisia asioiden fiktiivisyydestä. Asennekuvitelma on kuvitelma, koska asenteet eivät ole todellisia: fiktiivistä taideteosta havainnoidessa ihmiselle määräytyy väliaikaisesti kuvitelmallinen eli fiktiivinen asenne, koska asenne perustuu fiktiiviseen taideteokseen.

Berys Gaut on luonnehtinut rakenteelliset kuvitelmat seuraavasti: Ensinnäkin ne ottavat kuvittelijan asenteet ja uskomukset niiden lähteeksi. Toiseksi ne ottavat kuvittelijan objektikseen, ja viimeiseksi rakenteelliset kuvitelmat ovat spontaaneja. Nämä piirteet voivat tehdä rakenteelliset kuvitelmat alttiiksi eettiselle arvioinnille. (*ibid.*, 19.) Tätä vasten Clavel-Vázquez (2022, 19) osoittaa, että

fiktiiviset taideteokset eivät ole alttiita [sisäiselle] eettiselle arvioinnille edes rakenteellisen kuvittelemisen takia, sillä fiktiiviset teokset määräävät karanteenisoituja eli eristettyjä (engl. *quarantined*) asennekuvitelmia – ne määräävät ihmisille asennekuvitelmia fiktiivisen teoksen representaatioita kohtaan. Toisin sanoen karanteenisoiminen tai eristäminen tarkoittaa, että teoksessa ilmaistut ja määrättyt epäeettiset asenteet koskevat vain fiktiivistä maailmaa, eivätkä todellista maailmaa (*ibid.* 2020, 148).

Asennekuvitelmissa ihmisten todelliset uskomukset toimivat informationaalisen taustana, joka on altis teoksen lajityypistä osittain riippuville normeille. Lajityyppien normit määräävät, mitkä ihmisten kognitiivisen sisällön elementit ovat osa asennekuvitelmien luomista. (Clavel-Vázquez 2022, 9.) Tällä Clavel-Vázquez näyttää tarkoittavan eri lajityyppien määräävän erilaisia asennekuvitelmia. Uskomuksella ja kuvitelmalla on eroa episteemisessä eli tiedollisessa normatiivisuudessa: kun uskomuksessa on virheitä, niin uskomus on episteeminen virhe; virheellisten asioiden kuvittelemisen ei ole episteeminen virhe. Se on episteeminen virhe vain, kun se johtaa vääriin uskomuksiin (Van Leeuwen 2021). Clavel-Vázquezin (2022) mukaan eettinen arvo toimii edellä mainitun lailla: eettisesti epäsovivien asioiden asennekuvittelemisen on eettinen vika, kun se johtaa epäsoviin asenteisiin [eikä kuvitelmiin]. (*ibid.*, 20.) Toisin sanoen asennekuvittelemisen fiktiivisen taideteoksen sisällä on eettisesti neutraalia, kun taas epäsovivien asenteiden omaksuminen todellisuudessa johtaa teoksen ulkoiseen eettiseen viallisuuteen. Esimerkiksi *Birth of a Nation* -elokuvassa (1915) tummaihoisen miehen asennekuvittelemisen seksuaalisena pahoinpitelijänä on sisäisesti eettisesti neutraalia, koska elokuvan narratiivissa juuri pyritään aiheuttamaan tämän rasistisen asenteen asennekuvittelemisen, ja fiktiiviset teokset ovat sitoutuneita pelkästään fiktiiviseen maailmaan.

Clavel-Vázquez (2022) toteaa, että fiktiivisten taideteosten ollessa sisältöimmoraalisia, ne määräävät sisältöimmoraalisia asennekuvitelmia, joilla ei ole sisäistä eettistä arvoa, koska niillä ei ole ekstrariktiivisiä eli fiktion ulkoisia viittauksia. Fiktiiviset taideteokset aiheuttavat reaktioita asennekuviteltuja asiaintiloja eli teosten narratiiveja kohtaan, minkä takia kyseiset reaktiot eivät kerro ihmisten todellisesta luonteesta tai todellisista asenteista. Näin ollen asennekuvitelmat eivät ole sisäisen eettisen arvioinnin alaisia. (*ibid.*, 20–21.) Sisäinen eettinen arvo perustuukin ekstrariktiivisiin sitoumuksiin eli yleisöön kohdistuviin asenteiden määräyksiin. Näiden määräysten mukaan asenteet ovat todellisessa elämässä eettisesti sopivia (engl. *appropriate*). (*ibid.*, 11.)

Clavel-Vázquez (2022) antaa esimerkin valkoista ylivaltaa tukeneesta Thomas F. Dixonista, joka kirjoitti *Birth of a Nation* -elokuvan lähdemateriaalin *The Clansman*. Elokuvan ohjaaja D. W. Griffith on väittänyt, että kyseisellä elokuvalla oli pyrkimys kuvata historiallisesti osuvasti Amerikan

uudelleenrakentamista. Ihmiset voivat väittää, että elokuvassa on rasistisia asenteita tummaihoisia hahmoja kohtaan. Nämä asenteet ovat sekä narratiivisesti että ekstrarafiktiivisesti sopivia. (*ibid.*, 21–22.) Ekstrarafiktiivinen sopivuus ei tarkoita rasistisuuden olevan oikeasti sopivaa, vaan että teoksen määräämän asennekuvitelman pohjalta rasistinen asenne on eettisesti neutraalia.

Birth of a Nation -elokuvassa vapautettu tummaihoisen mies Gus jahtaa päähahmon valkoisista pikkusiskoa, Floraa – Gus pyytää Floraa naimisiin. Elokuvan ohjaaja Griffith olettaa Gusin herättävän rasistisen mielikuvan tummaihoisista miehistä seksuaalisina saalistajina, minkä takia ihmiset asennekuvittelisivat Gusin seksuaalisesti pahoinpitelevän Floraa. Rasistiset asenteet toimivat informaationaalisenä taustana asennekuvitelmiensa määräykseen. Vaikka teos olettaa teoksen yleisöllä esiintyvän rasistisia asenteita, niin teos tekee sen määräämällä asennekuvitelmiä, jotka ovat intrafiktiivisiä eli fiktiivisen teoksen sisäisiä. (*ibid.*, 21–22.)

Clavel-Vázquezin mukaan asennekuvitelmiensa määräykset eivät liity sisäiseen eettiseen arvoon. Jotkut saattaisivat argumentoida, että jotkin teokset ilmentävät epäeettisiä asenteita, joten niillä on sisäinen eettinen arvo. Tähän Clavel-Vázquez vastaa, että teokset eivät oikein ilmennä epäeettisiä asenteita, koska teosten asennekuvittelemisen määräyksillä puuttuu sitoumus totuuteen. Sen sijaan epäeettisiä artisteja voidaan eettisesti arvostella. (*ibid.*, 21–22.) Sitoutumattomuus totuuteen johtaa siihen, että epäeettiset asenteet eivät tosiasiallisesti ole epäeettisiä, vaikka niitä voidaan kutsua epäeettisiksi. Sitä paitsi kyseiset asenteet eivät ole tosiasiallisesti asenteita, vaan asennekuvitelmiä, jotka ovat sitoutuneita fiktiiviseen maailmaan.

4.2. Tekijän merkitys

Teosten sisältö ei ole itsessään eettisesti arvioitavissa, vaan teoksen tekijä on, mikä on hyvä huomio. Teoksen ollessa fiktiivinen, se ei ole sitoutunut totuuteen tai eettiseen perfektionismiin. Teoksen tekijän omat epäeettiset asenteet ja ajatukset saattavat näkyä teoksessa, mutta ne ovat vaikuttamatta teoksen sisäiseen eettiseen arvoon. Tekijän epäeettisten asenteiden teoksessa ilmeneminen vaikuttaa ennemminkin teoksen ulkoiseen eettiseen arvoon eli tässä kontekstissa tekijän epäeettisyys on arvioitavissa. Ylipäänsä teoksen ulkoiset tekijät¹⁴ ovat eettisesti arvioitavissa, mutta itse teos ei ole.

¹⁴ Teoksen luomisprosessi, tekijän eettisyys ja teoksen vaikutukset yleisöön.

Clavel-Vázquez (2022, 23) tuo esiin eron oikeaan tekijään ja teoksessa manifestoituun tekijään¹⁵. Erityisesti kirjallisuudessa puhutaan itse kirjoittajasta ja kirjassa manifestoidusta kirjoittajasta: oikea kirjoittaja voi irtaantua pois kirjastansa ja manifestoida kirjoittajahahmon, jota oikea kirjoittaja esittää kirjassa. Tämän takia voi olla hyvin vaikeaa joissain tapauksissa täydellä varmuudella eettisesti arvioida tekijää, koska teoksen tekijä saattaakin vain olla teoksessa manifestoitu hahmo, jonka kautta teoksen maailma ja tapahtumat nähdään. Clavel-Vázquez (*ibid.*) palaa takaisin *Birth* -elokuvaesimerkkiin ja osoittaa sen avulla, että joissakin tapauksissa tekijöiden epäeettisyys on tiedossa. Joidenkin teosten kohdalla voidaan siis eettisesti arvioida niiden tekijöitä, mutta toisten teosten kohdalla taas ei, jos tekijyydestä on epävarmuutta tai teoksessa ilmenevä asenne kumpuaa manifestoidun tekijän kautta.

4.3. Fiktiivisten taideteosten eettinen ja esteettinen arvo

Asennekuvittelemisen auttaa luontevasti ymmärtämään, miksi fiktiivisellä teoksella ei ole pääosin sisäistä eettistä arvoa. Teos ei määrää ihmisessä asennetta, joka vaikuttaisi hänen aitoihin näkemyksiinsä, vaan teos määrää asennekuvitelman, joka aktivoituu fiktiivistä teosta havainnoidessa. Poikkeuksellisesti epäeettisten asenteiden asennekuvittelemisen koituu ongelmalliseksi, kun yhä useammat teokset normalisoivat jotakin epäeettistä asiaa, kuten rasistista asennetta tummaihoisista miehistä seksuaalisina saalistajina (Clavel-Vázquez 2022, 24).

Clavel-Vázquez (2022, 24) väittää, että fiktiivisillä taideteoksilla ei ole sisäistä eettistä arvoa, koska taideteokset eivät oikeuta epäeettisiä asenteita itsessään, vaan kuten A. W. Eatonin (2012) ja Haroldin (2020) mukaan joukko taideteoksia tekevät niin olemalla suhteessa muihin kulttuurisiin artefakteihin. Fiktiivinen teos on ulkoisesti eettisesti viallinen, kun yhä useampi teos oikeuttaa epäeettisiä asenteita ihmisissä oikeassa elämässä. Esteettinen viallisuus taas johtuu siitä, kun teos on sisäisesti epäjohtonmukainen. Tässä tapauksessa teos joko määrää [sisältöimmoraalisia] asenteita, jotka ovat ristiriidassa teoksen eettisen näkökulman kanssa tai teos on epäjohtonmukainen totuudenkaltaisuutta koskevien sitoumustensa kanssa¹⁶. Tulee huomioida, että sisältöimmoraaliset asenteet eivät ole esteettisesti viallisia, vaan ulkoisesti eettisesti viallisia, kun asenteet ovat narratiiviin nähden sopivia. Tällöin teokset oikeuttavat epäeettisiä asenteita, koska teokset määräävät epäeettisiä asenteita, jotka ovat perusteltuja tapahtumien ja hahmojen representoimisen pohjalta. Esteettinen viallisuus voi

¹⁵ Manifestoitu tekijä on Gautin (2007) käyttämä termi, mutta siitä on lukuisia variaatioita, joita muut käyttävät.

¹⁶ Jälkimmäinen on esteettinen vika myös maltillisen robustin autonomismin mukaan.

johtua myös subjektiivisesta kokemuksesta: ihmisillä on henkilökohtaisia mieltymyksiä tiettyihin lajityyppeihin/tyyleihin. (*ibid.*, 26–27.) Mieltymykset vaikuttavat siihen, millaisia teoksia yksilöt pitävät esteettisesti arvokkaina.

Ulkoinen eettinen arvo perustuu siis teosten muodostamiin kulttuurisiin kuvioihin (engl. *cultural patterns*). Fiktiivisten teosten eettinen arvo nousee esiin *de facto* merkittävyydestä, joka on Susan L. Feagin (1995) käyttämä termi: fiktiivisten teosten vaikutus laajempiin kulttuurisiin kokoonpanoihin vaikuttaa eettiseen arvoon (Clavel-Vázquez 2022, 24.) Fiktiiviset taideteokset ovat yleensä karanteenisoituja eli niiden asenteet ovat sidottuja vain fiktiiviseen maailmaan, mutta jatkuva normalisointi voi rikkoa karanteenin ja alkaa vaikuttamaan ihmisten todellisiin asenteisiin todellisessa maailmassa.

Clavel-Vázquez (2022, 29) on osuvasti todennut, että epäeettinen taideteos voi olla esteettisesti hyvä, kuten *Birth*, mutta sen epäeettisyys johtaa siihen, ettei teoksen esteettistä arvoa kannattaisi juhlistaa. Esimerkiksi Diddy on tunnettu musiikistaan, mutta olisi epäsopivaa juhlistaa tai kuunnella hänen musiikkiansa tiedettyään hänen vakavista seksuaalirikoksistaan. Artistin tai taiteen epäeettisyys ei vaikuta taiteen esteettiseen arvoon, mutta vakavissa konteksteissa on epäeettistä ja paheksuttavaa kuluttaa ongelmallisen artistin taidetta.

5. Sisäiset eettiset viat fiktiossa

”The Diversity of Intrinsic Ethical Flaws in Fiction” (2020) -artikkelissa Clavel-Vázquez kritisoi sisäisen eettisen arvon rajallisuutta ja tuo esiin kaksi erilaista eettistä vikaa konteksteineen. Hän tekee erottelun fiktiivisten eettisten vikojen ja todellisten eettisten vikojen välille. Robustin autonomismin pohjalta tulkittuna Clavel-Vázquez ei enää ajattele fiktiivisillä eettisillä vioilla ja todellisilla sellaisilla olevan sisäistä eettistä arvoa. Eettisistä vioista voidaan kuitenkin puhua eettiseen sävyyn niin kuin hänkin tekee. Kyseisessä artikkelissa hän jäsentää ansiokkaasti erilaisia eettisyyteen liittyviä piirteitä, joita voidaan teoksista löytää. Väitän, että todellisella eettisellä vialla on sisäistä eettistä arvoa, kun epäeettinen hahmo perustuu todelliseen henkilöön ja hänen oikeaa nimeänsä käytetään ilman hänen hyväksyntäänsä.

Fiktiivinen eettinen vika on sitä, että teos esittää näkökulman, jonka itse artisti ja yleisö kokevat epäeettiseksi. Fiktiivinen eettinen vika on karanteenisoitu. Tässä kontekstissa yleisö on tietoinen tai

yleisön kuuluisi olla tietoinen siitä, että epäeettiset asenteet fiktion ulkopuolella eli todellisessa maailmassa olisivat eettisesti sopimattomia. (*ibid.*, 148.)

Fiktiivisiä eettisiä vikoja on kolmenlaisia. Ensinnäkin on olemassa fiktiivisiä epäeettisiä näkökulmia, jotka tulevat esiin teoksissa. Ne representoidaan siten, että näkökulma ei ole hyväksyttävä fiktiivisessä maailmassa, eikä todellisessa maailmassa. Teoksessa ilmenevät asenteet ja teoksen määräämät asenteet ovat täten eettisesti epäsoivia fiktiivisessä ja todellisessa maailmassa. Toiseksi on olemassa fiktiivisiä amoraalisia näkökulmia: teoksen näkökulma määrää havainnoijille välinpitämättömän asenteen epäeettisiä hahmoja ja heidän tekojansa kohtaan teoksen juonen kehityksen ja arvostamisen takia. Tällaiset fiktiiviset teokset pyrkivät olemaan eettisesti neutraaleja eli niiden näkökulmat eivät tue, mutta eivät myöskään paheksu hahmojen epäeettisiä tekoja. Teokset kuitenkin yrittävät saada havainnoijat epäeettisten hahmojen puolelle määräämällä heille välinpitämättömiä asenteita, mikä tekee tästä viasta sisäisen. Kolmanneksi joissakin teoksissa representoidaan fiktiivisesti normalisoituja epäeettisiä näkökulmia eli epäeettisiä fiktiivisiä maailmoja. Tässä tapauksessa havainnoijat omaksuvat epäeettisen näkökulman, mutta sitä ei nähdä epäeettisenä teoksen maailmassa, koska kyseinen maailma toimii epäeettisten periaatteiden kautta. (*ibid.*, 149.)

Päinvastaisesti todellinen eettinen vika koskee teosta, joka esittää epäeettisiä näkökulmia ja väitteitä todellisesta maailmasta. Teosten fiktiiviseen näkökulmaan sisältyy todellinen näkökulma, jossa on kannatettuja epäeettisiä väitteitä ja asenteita. Todellisen eettisen vian kontekstissa teos esittää ekstrafiktiivisiä väitteitä eli todelliseen maailmaan liittyviä väitteitä. Tämä johtuu siitä, että teos sisältää ja määrää epäeettisiä asenteita sekä fiktiivisiä että todellisia henkilöitä kohtaan. Toisin kuin fiktiivisen eettisen vian kohdalla, itse artisti ei tiedosta eikä yleisön kuuluisi tiedostaa teoksen ilmentämiä ja määräämiä epäeettisiä asenteita. (*ibid.*, 149–150.) *The Conjuring* -elokuvan (2013) antagonistin Bathsheba Shermanin tapaus luokituu todelliseen eettiseen vikaan. Bathsheba on nimittäin fiktiivinen hahmo, mutta hän on samalla myös todellinen henkilö. Elokuvassa häntä kuvataan noidaksi ja paholaisen palvojaksi, mutta todellisuudessa näin ei ollut. Teoksen ongelmallisuus koskee sitä, että Bathsheban oikeaa henkilöllisyyttä ei ole muunnettu, joten teoksen tekijä aiheuttaa todellisen eettisen vian fiktiivisen hahmon ja todellisen henkilön kohdalla.

Todellinen eettinen vika voi ilmetä todellisten epäeettisten näkökulmien tai epäeettisten kontekstien kautta. Edellisissä artistien todelliset epäeettiset asenteet näkyvät fiktiivisessä näkökulmassa: joissakin tapauksissa tämä on tahallista ja toisissa tahatonta. Esimerkiksi *Birth* -elokuvassa näkyy elokuvan ohjaajan rasistinen asenne. Epäeettinen konteksti taas viittaa artistien ja heidän teostensa historialliseen kontekstiin ja sosiaalisiin käytäntöihin, joihin ne ovat kietoutuneet. (*ibid.*, 150.) Jotkut

teokset esittävät epäeettisiä näkökulmia historiallisen kontekstinsa takia (*ibid.*), kuten *Huckleberry Finn* -romaanissa (1884) esiintyy n-sanan käyttöä ja rasismia ajallensa tyyppillisesti.

6. Robustin autonomismin ja maltillisen robustin autonomismin kritiikkiä

Stear (2023, 12–13) on asettanut Clavel-Vázquezin robustille autonomismille kaksi ongelmaa ja yhden yhteisen ongelman sekä Clavel-Vázquezille että Pérez-Carreñolle. Stear (2023, 12–13) toteaa, että Clavel-Vázquezin kanta kattaa suurimman osan taideteoksista, jotka ovat eettisen kysymyksen alaisia: ongelmana on, että hänen kantansa ei kata kaikkia teoksia. Tämä voidaan nähdä puutteena, mutta toisaalta se, että Clavel-Vázquezin näkemys kattaa suurimman osan taideteoksista on lupaava puoli hänen kannassansa. Lisäksi Clavel-Vázquezin (2022, 20) mukaan robusti autonomismi voisi toimia yhtenäisenä lähestymistapana fiktiivisten ja ei-fiktiivisten taideteosten kohdalla. Tällä tavoin Stearin mainitsema ongelma ratkeaisi. Toisaalta filosofit yleensä ottaen käsittelevät omissa näkemyksissään pelkästään fiktiivisiä taideteoksia, eli Clavel-Vázquezin näkemys on luontevaa jatkumoa muista näkemyksistä.

Toinen ongelma Clavel-Vázquezin kannalle on se, että eettinen kysymys ei koske vain fiktioita vaan ylipäänsä taideteoksia. Stear nostaa esiin, että vaikka Clavel-Vázquez tekisi johtopäätöksen siitä, että fiktiot fiktioina eivät olisi alttiita eettiselle arvioinnille niin jäisi auki, ovatko fiktiiviset taideteokset taideteoksina alttiita eettiselle arvioinnille. (Stear 2023, 13.) Tämä ei tosiasiaassa ole ongelma, koska Clavel-Vázquez (2022) on osoittanut, että fiktiiviset taideteokset ovat alttiita ulkoiselle eettiselle arvioinnille.

Kolmas Stearin kuvaama ongelma liittyy molempiin näkemyksiin: ne eivät ota huomioon rakenteellisia, sosiopoliittisia näkökulmia taiteessa. Stephanie Partridge (2011) on sanonut, että fiktiiviset taideteokset voivat sisältää ongelmallisia sosiaalisia merkityksiä, vaikka teos ei väittäisi olevan totuudenkaltainen. Lisäksi Robin Zheng ja Stear ovat sanoneet, että fiktiiviset taideteokset voivat vaikuttaa alistaviin ideologioihin olennaisesti. Stear kuitenkin toteaa Clavel-Vázquezin maininneen sosiopoliittiset näkökulmat. (Stear 2023, 13.) Hän huomioi, että interaktionistiset lähestymistavat, jotka keskittyvät teosten seurauksiin, tuottamisprosesseihin ja poliittiseen arvoon, ovat lupaavampia kuin muut interaktionismin muodot (Clavel-Vázquez 2022, 28), oletettavasti juuri ulkoisen eettisen arvon vuoksi, jonka hän tulkitsee osaksi fiktiivisiä taideteoksia. Stearin kuvaama ongelma Clavel-Vázquezin kannalle on laajemminkin kumottavissa, koska Clavel-Vázquez (2018 ja

2022) on huomionnut poliittisen näkökulman *The Wire* -sarjan kautta, jossa hän paheksuu sarjan tummaihoisten naisten poisjättämistä Amerikan epätasa-arvon keskustelusta. Täten poliittinen näkökulma ja arvo liittyvät eettiseen arvoon. Jos käsitellään todellisia tapahtumia, niin tulisi esittää koko totuus, eikä vain osa totuudesta. Tällainen ajattelutapa samaistuu Pérez-Carreñon maltilliseen näkemykseen, jonka mukaan teosten todelliset tapahtumat ja hahmot tulisi kuvata totuudenmukaisesti.

Pérez-Carreñon maltillinen robusti autonomismi kohtaa Clavel-Vázquezin (2018, 10) mielestä ongelman: todellisten tapahtumien ja hahmojen representaatio ei ole tarpeeksi määrittääkseen, onko eettinen kritiikki paikallaan. On olemassa teoksia oikeista tapahtumista ja hahmoista, jotka eivät tähtää antamaan moraalisesti täsmällistä näkökulmaa. Lisäksi on olemassa representaatioita, jotka eivät sisällä oikeita tapahtumia tai hahmoja, mutta siitä huolimatta ne pyrkivät eettisesti täsmälliseen näkökulmaan, mikä näyttää olevan teoksen tavoite. (*ibid.*)

Clavel-Vázquezin kritiikki menee ohi, koska Pérez-Carreñolle oikeiden tapahtumien ja hahmojen totuudenkaltaisuus representaatio on ikään kuin arvo, minkä takia sen laiminlyönti on moraalisesti paheksuttavaa. Pérez-Carreño ei myöskään väitä, että ei ole olemassa teoksia, jotka pyrkivät totuudenkaltaiseen representaatioon, vaikka niissä ei ole oikeita tapahtumia tai hahmoja. Hän vain kokee, että oikeat hahmot ja tapahtumat tulisi kuvata mahdollisimman totuudenkaltaisesti. Ongelmallista on, että Pérez-Carreño väittää oikeiden hahmojen ja tapahtumien representoimisen päämäärän olevan totuudenkaltaisuus. Tästä ongelmasta päästään eroon muokkaamalla hänen väitettään: joidenkin teosten oikeiden hahmojen ja tapahtumien representoimisen päämääränä on totuudenkaltaisuus.

Kun kyseessä on ei-fiktiiviset taideteokset, kuten dokumentit, niiden kriteerinä on totuudenmukaisuus ja sen laiminlyönti tekee teoksesta sisäisesti epäeettisen. Päinvastoin jos kyseessä ovat tositapahtumiin perustuvat TV-sarjat ja elokuvat, ei ole realistista odottaa, että tapahtumat ja hahmot kuvataan mahdollisimman totuudenmukaisesti. Tähän Pérez-Carreño saattaisi vastata, että niin kuitenkin kuuluisi tehdä. Mielestäni representointien epärealistisuus totuuteen nähden voi olla joko eettisesti neutraali tai epäeettinen asia. Oikeista henkilöistä usein otetaan inspiraatiota fiktiiviseen taiteeseen. ”American Horror Story” -sarjan neljännessä kaudessa nimeltä ”Hotel” yksi eniten esiintyneistä hahmoista on James Patrick March. Hän on hotelli Cortezin arkkitehti ja rakennuttaja. Omituista Cortezissa on, että siellä on käytäviä, jotka eivät vie mihinkään, salaovia ja putki, joka päättyy kellaritasoon. March käytti näitä rakennuksen ominaisuuksia hyödykseen murhatessaan lukuisia ihmisiä. Lopulta hän jäi kiinni poliiseille ja tappoi itsensä, mutta jäi kummittelemaan hotelliin ja jatkamaan tekojansa.

Ne, jotka tietävät sarjamurhaaja H. H. Holmesin tunnistavat hänet March-hahmon inspiraation lähteeksi. Holmes rakennutti ”hotellin” tai ”murhakartanon” Chicagoon, joka valmistui vuonna 1892. Monet muistavat rakennuksen hotellina (yhteen kerrokseen piti tulla hotelli), mutta tosiasiasa Holmes käytti rakennusta toisiin tarkoituksiin: ensimmäisessä kerroksessa oli kauppoja, toisessa kerroksessa oli asuntoja. Virallisesti hän murhasi yhdeksän ihmistä. Joidenkin historioitsijoiden mukaan tuolloin sanomalehdissä mainitut ”hotellin” murhia avittavat ominaisuudet [muun muassa salaovet ja kellaritasoon päätyvä putki] olivat päästä keksittyjä tai ainakin liioiteltuja. (Little 2023.) Jos oikeista henkilöistä otetaan inspiraatiota taiteeseen, ei sitä saisi tehdä heidän kustannuksellansa. Ei ole ongelmallista, että sarjamurhaajasta otetaan inspiraatiota sarjamurhaajahahmoon eli jo epäeettisestä henkilöstä epäeettiseen hahmoon.

Ongelmallista on, kun todellisesta henkilöstä muokataan taidetta varten epäeettinen kuva huhujen tai mielikuvituksen avulla. Esimerkiksi vuoden 2013 *The Conjuring* -elokuvan antagonistiksi Bathsheba Sherman on kuvattu epäeettisesti. Elokuvan kerrotaan perustuvan tositahtumiin, ja Bathsheba on todellinen henkilö, mutta hänestä annetaan väärä kuva. Tositahtumiin perustuminen ei tarkoita, että kaikki olisi elokuvassa totta, mutta todellisen henkilön väärin kuvaaminen voidaan nähdä kunnianloukkauksena erityisesti, kun henkilö on jo menehtynyt, eikä kykene antamaan hyväksyntäänsä fiktiiviseen kuvailuun ja hänen oikean nimensä käyttämiseen. Samaistun *The Conjuring* -elokuvan kaltaisten tapausten kohdalla Pérez-Carreñon näkemykseen siitä, että totuudenkaltaisuuden laiminlyönti on epäeettistä. Totuudenkaltaisuuden laiminlyönnin kera, teoksessa esiintyy todellinen eettinen vika, koska siinä esitetään epäeettisiä väitteitä ja näkökulmia todellisesta henkilöstä.

Elokuvassa Bathsheba on noita ja paholaisen palvoja. Hän murhaa vauvan, jonka jälkeen hän kuuluttaa rakkautensa paholaiselle ja hirttää itsensä. Tosiasiasa hän kuoli vuonna 1885 toisin tavoin eikä hänen noituudestaan tai paholaisen palvomisesta ole todisteita. (Betts 2022.) Oletettavasti juuri elokuvan luoma kuva Bathshebasta ja elokuvan perustuminen tositahtumiin on johtanut hänen hautakivensä vandalisointiin pariin otteeseen (Hall 2019). Yhtäältä on katsojien vastuulla ottaa selvää asioista, eikä uskoa elokuvaan vain sen perusteella, että se on tositahtumiin perustuva. Toisaalta on epäeettistä, että todellisesta henkilöstä on tehty fiktiivinen hahmo elokuvaan vaihtamalla henkilön nimeä fiktiiviseen nimeen.

7. Yhteenveto

Narratiivinen eli kertomuksellinen taide koskee mitä tahansa taideteosta, joka sisältää jonkin narratiivin. Tutkielman tutkimuskysymykset koskivat eettisen ja esteettisen välisen arvon vuorovaikutusta ja erityisesti eettisen arvon selittämistä. Eettinen arvo voidaan jakaa kahteen osaan: sisäiseen eettiseen arvoon ja ulkoiseen eettiseen arvoon. Edellinen on interaktionismille (eettinen ja esteettinen arvo ovat vuorovaikutuksessa) tyypillinen: esteettinen arvo on riippuvainen eettisestä arvosta, kun taideteos määrää havainnoijissa tietyn asenteen teosta kohtaan. Jälkimmäisen arvon mukaan teoksen eettinen arvo riippuu taas teoksen ulkopuolisista tekijöistä, jotka voidaan luokitella kolmeen eri piirteeseen. Ulkoinen eettinen arvo koskee teoksen luomisprosessia, artistin ja hänen tavoitteidensa eettisyyttä ja teoksen vaikutusta yleisöön.

Taiteen eettinen kritiikki koostuu kahdesta väitteestä: hyväksyttävyytäväite – teokset ovat alttiita sisäiselle eettiselle arvioinnille ja arvovuorovaikutusväite – eettinen arvo vaikuttaa esteettiseen arvoon. Maltillinen moralismi hyväksyy molemmat väitteet, kun taas maltillinen autonomismi hyväksyy edellisen ja hylkää jälkimmäisen. Moralismilla ja autonomismilla on puutteita sisäisen ja ulkoisen arvon erottelemisessa. Clavel-Vázquezin robusti autonomismi toimi tämän tutkielman päänäkömyksenä ja keskeisenä vastauksena tutkimuskysymyksiin kattavuutensa ansiosta.

Clavel-Vázquez tekee erottelun sisäiseen ja ulkoiseen eettiseen arvoon, jotka mainitsin yllä. Lisäksi hän tekee havainnollistavan jaottelun fiktiiviseen eettiseen vikaan ja todelliseen eettiseen vikaan. Fiktiivinen eettinen vika on sitä, että teos esittää epäeettisen näkökulman, mutta sillä ei ole ekstrariktiivisiä väitteitä. Fiktiivinen eettinen vika on siis karanteenisoitu – epäeettiset asenteet koskevat vain fiktiivistä maailmaa. Päinvastaisesti todellinen eettinen vika koskee teosta, joka esittää epäeettisen näkökulman ja väitteitä todellisesta maailmasta. Nämä epäeettiset näkökulmat ja väitteet ovat todellisina eettisinä vikoina kannatettuja. Tällä tavoin todellisen eettisen vian kontekstissa teoksella on ekstrariktiivisiä väitteitä. Robustin autonomismin perusteella Clavel-Vázquez ei enää koe fiktiivisten tai todellisten eettisten vikojen koskevan sisäistä eettistä arvoa. Siitä huolimatta väitin todellisella eettisellä vialla olevan sisäistä eettistä arvoa *The Conjuring* -elokuvan (2013) kaltaisten tapausten kohdalla, jossa epäeettinen hahmo perustuu todelliseen, ei-epäeettiseen henkilöön, jonka oikeaa henkilöllisyyttä ei ole peitetty hahmossa.

Robustissa autonomismissa *asennekuvitelma* ja *asennekuvittelemine*n ovat tärkeitä käsitteitä. Asennekuvitelma on kuvitelmia koskeva kognitiivinen asenne, jolla ihminen asennoituu fiktiiviseen taideteokseen niin kuin se olisi totta tai vakuuttavaa. Fiktiiviset teokset siis määräävät

asennekuvitelmiä, joiden avulla ihminen asennekuvittelee havainnoidessaan fiktiivistä teosta. Asennekuvitelmat tiettyä teosta kohtaan eivät ole universaaleja, vaan ne voivat erota taiteilijoiden ja yleisön keskuudessa. Siitä huolimatta lajityypeillä on normeja, jotka ohjaavat ihmisten kognitiivisen mielensisällön osia vaikuttaen asennekuvitelmien syntymiseen. Asennekuvitelmat ovat karanteenisoituja – fiktiiviset taideteokset määräävät asennekuvitelmiä fiktiivisiä representaatioita kohtaan.

Hän tuo esiin erottelun oikeaan tekijään eli teoksen todelliseen tekijään ja teoksessa manifestoituun tekijään, joka on ikään kuin roolihahmo, jonka oikea tekijä on luonut. Manifestoidun tekijän ja oikean tekijän ero on tullut esiin erityisesti kirjallisuuden puolella. Manifestoidun tekijän -käsite selventää tekijän suhdetta teokseensa, mutta toisaalta tietoisuus käsitteestä antaa huomata, että epäselvissä tapauksissa on vaikea tietää, onko teoksen tekijä roolihahmo vai oma itsensä teoksessa.

Sisältöimmoraalisuus on robustin autonomismien keskeisiä konsepteja. Se viittaa siihen, että fiktiivinen teos määrää epäeettisiä asenteita, mutta fiktiivisen luonteensa takia epäeettiset asenteet eivät tosiasiallisesti ole epäeettisiä. Lisäksi asenteet ovat ennemminkin asennekuvitelmiä juuri teosten fiktiivisen luonteensa takia. Robusti autonomismi myös huomioi sen, että sisältöimmoraalisuus voi olla ansio. Clavel-Vázquezin käsityksen mukaan fiktiivinen teos voi olla pelkästään ulkoisesti eettisesti viallinen. Ulkoinen eettinen viallisuus johtuu fiktiivisten teosten epäeettisten asioiden jatkuvasta normalisoinnista, jolloin siitä syntyy kulttuurinen kuvio. Epäeettisten asioiden normalisoinnin vaikuttaessa ihmisten todellisiin asenteisiin ja ajatuksiin, ovat teokset ulkoisesti eettisesti viallisia. Fiktiivisen teoksen esteettinen viallisuus taas koituu teoksen sisäisestä epäjohtonmukaisuudesta. Tässä tapauksessa teos joko määrää ristiriitaisen asenteen teoksen narratiiviin nähden tai teos on epäjohtonmukainen totuudenkaltaisuuteen liittyvien sitoumustensa kanssa. Jälkimmäinen vastaa Pérez-Carreñon käsitystä esteettisestä viasta.

Pérez-Carreñon maltillisen robustin autonomismien mukaan sisäinen epäjohtonmukaisuus todellisten tapahtumien ja hahmojen totuudenkaltaisuudessa on esteettinen vika. Tämä epäjohtonmukaisuus on itsessään epäeettinen näkökulma, joka on taas eettinen vika. Näkemyksen fiktiivisillä taideteoksilla ei ole yleensä ottaen eettistä arvoa, koska niillä ei ole sitoumuksia eettiseen sopivuuteen. Paitsi fiktiivisillä taideteoksilla, jotka representoivat todellisia tapahtumia ja hahmoja on totuudenkaltaisuuden kriteeri, jota laiminlyödessä teos on sisäisesti eettisesti viallinen. Todelliset tapahtumat ja hahmot tulee representoida totuudenkaltaisesti, mikä saavutetaan totuudenmukaisuudella. Pérez-Carreño väittää, että edellä mainittujen kaltaiset teokset pyrkivät totuudenkaltaisuuteen, mutta tosiasiallisesti näin ei aina ole, joten muokkasin hänen väitettään seuraavasti: totuudenkaltaisuus on joidenkin edellä mainittujen kaltaisten teosten kriteeri.

Sovelsin hänen näkemystensä ei-fiktiivisiin teoksiin. Ei-fiktiiviset teokset, kuten dokumentit, tähtäävät totuudenmukaisuuteen, joten niiden tulisi noudattaa sitä. Jos ne eivät noudata totuudenmukaisuutta, niin se vaikuttaa teosten sisäiseen eettiseen arvoon negatiivisesti. Lisäksi fiktiiviset teokset, jotka kuvaavat epäeettisesti todellisia henkilöitä heidän omalla identiteetillensä ilman heidän hyväksyntäänsä, sisältävät todellisen eettisen vian. Tässä tapauksessa teokset ovat sisäisesti eettisesti arvioitavissa.

Lähdeluettelo

Anderson, James C. ja Jeffrey T. Dean 1998. “Moderate Autonomism”. *British Journal of Aesthetics* 38 (2): 150–166.

Betts, Emma-Jane. 2022. “The sad true story of The Conjuring witch Bathsheba”. The Digital Fix. <https://www.thedigitalfix.com/the-conjuring/the-sad-true-story-of-the-witch-bathsheba>

Bubenik, Andrea ja Ted Nannicelli. 2024. “Art, Ethics, and the Relativism of Distance”. *British Journal of Aesthetics* 64 (3): 297–316.

Gaut, Berys. 2007. *Art, Emotion and Ethics*. New York: Oxford University Press.

Gorodeisky, Keren. 2019. “On Liking Aesthetic Value”. *Philosophy and Phenomenological Research* 102 (2): 1–46.

Carroll, Noël. 1996. “Moderate moralism”. *British Journal of Aesthetics* 38 (4): 419–424.

Carroll, Noël. 1996. “Moderate moralism versus moderate autonomism”. *British Journal of Aesthetics* 36 (3): 223–238.

Clavel-Vázquez, Adriana. 2018. “Rethinking autonomism: Beauty in a world of moral anarchy”. *Philosophy Compass* 13 (7): 1–12.

Clavel-Vázquez, Adriana. 2020. “The Diversity of Intrinsic Ethical Flaws in Fiction”. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism* 78 (2): 143–154.

Clavel-Vázquez, Adriana. 2022. “On the Ethics of Imagination and Ethical-Aesthetic Value Interaction in Fiction”. 1–34.

Harold, James. 2006. “On Judging the Moral Value of Narrative Artworks”. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism* 64: 259–270.

Hanson, Louise. 2013. “The reality of (non-aesthetic) artistic value”. *The Philosophical Quarterly* (1950-): 492–508.

- Hall, Sandy. 2019. "Head stone of town's most famous spirit again damaged by vandals, removed from cemetery". nrinow.news. <https://nrinow.news/2019/07/03/headstone-of-towns-most-famous-spirit-again-damaged-by-vandals-removed-from-cemetery/>
- Kuosmanen, Jukka. 2016. "Huckleberry Finn matkustaa amerikkalaisen kulttuurin ytimeen". Ie. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/01/08/huckleberry-finn-matkustaa-amerikkalaisen-kulttuurin-ytimeen> päivitetty 4.5.2016
- Laiho, Hemmo. 2014. "Taiteen etiikka". filosofia.fi. <https://filosofia.fi/fi/ensyklopedia/taiteen-etiikka> päivitetty 25.9.2014
- Little, Becky. 2023. "Did Serial Killer H. H. Holmes Really Build a 'Murder Castle'?" History. <https://www.history.com/news/murder-castle-h-h-holmes-chicago> päivitetty 8.5.2023
- Mullin, Amy. 2002. "Evaluating Art: Morally Significant Imagining Versus Moral Soundness". *The Journal of Aesthetics and Art Criticism* 60 (2): 137–149.
- McGrecor, Rafe. 2013. "Moderate Autonomism Revisited". *Ethical Perspectives* 20 (3): 403–426.
- Puolakka, Kalle. 2018. "Estetiikka". Filosofia. <https://filosofia.fi/fi/ensyklopedia/estetiikka>
- Schellekens, Elisabeth. 2009. "Art, Emotion, Ethics: Conceptual Boundaries and Kinds of Value". *Philosophical Books* 50 (3): 158–171.
- Stear, Nils-Hennes. 2023. "Autonomism". *Oxford Handbook of Ethics & Art*, New York: Oxford University Press, 282–301.